

З ЛІТЕРАТУРНОЇ СПАДЩИНИ

УДК 94 (477) «16» (092) +821.161.2'01

Володимир Пришляк, Радослав Гжеськов'як,
Ольга Циганок***

«ЩАСЛИВЕ ПРОРОЦТВО», АБО «ПРОГНОСТИК ЩАСЛИВИЙ»: ПАНЕГІРИК ПИЛИПА ОРЛИКА МИРГОРОДСЬКОМУ ПОЛКОВНИКОВІ ДАНИЛУ АПОСТОЛУ

У статті подані передмова й перша публікація тексту оригіналу панегирика польською мовою. Уперше здійснено переклад українською мовою з примітками й коментарями до маловідомого панегирика Пилипа Орлика 1690-х рр. Він присвячений оспівуванню звитяжної перемоги миргородського полковника Данила Апостола над кримськотатарським військом 1692 р., коли Миргородським полком Гетьманщини було відбито великий ясир і повернуто награвоване майно. У вишуканій алегоричній формі панегирик передбачував невідворотність козацької перемоги і в наступному 1693 р. завдяки Божому покровительству, гербовим клейнодам і військовому таланту досвідченого полковника. У своєму віршованому панегиричному творі Пилип Орлик не лише віддає належну увагу гербовій традиції, але й синтезував символіку різних епох у межах естетики культури Бароко. Порівняння цього вірша з його іншими творами, а також пологомовною поезією Лазаря Барановича та Івана Орновського дозволяє розставити акценти й спробувати змалювати ширше тло жанру барокової батальної поезії. Історична реконструкція контексту подій, які передували та відбувалися під час і після цієї військової кампанії, дозволяє зробити висновок про героїзацію і навіть сакралізацію конкретних історичних постатей козацького Гетьманату у звичному для панегиричних творів цього періоду стилі грецької античної міфології.

Поодинокий оригінал вірша з гравюрою Івана Щирського зберігається нині в колекції Красінських Відділу стародруків Національної бібліотеки у Варшаві. Літературознавчий аналіз тексту, що погано прочитується в окремих місцях, дає змогу суттєво розширити та доповнити дані до просопографічного портрета козацької старшини та інтелектуальної творчої еліти Гетьманщини. Допомогає простежити характерні риси розвитку алегоричного поетичного образу в українській героїчній поезії та гравюрі доби мазепинського Бароко.

Ключові слова: Пилип Орлик, Іван Щирський, Данило Апостол, полковник, Військо Запорозьке, Гетьманщина, кримські татари, ясир, героїчна поезія, алегорія, гравюра-панегирик, Бароко.

Героїчна поезія доби розвиненого або мазепинського Бароко залишила прекрасні взірці оригінального віршування. Центральне місце в цьому літературному процесі по праву належить віршотворному Парнасу золотоверхого Києва – Могилянсько-Мазепинському колегіуму. Польськомовна українська поезія у літературній полімовній творчості її представників займає чималу частку. Феномен польської мови полягав у тому, що навіть після утворення внаслідок Хмельниччини 1648–1657 рр.

* Старопольський текст.

** Переклад зі старопольської, коментар і примітки.

своєї держави у мілітарній формі Війська Запорозького вона продовжувала функціонувати як елітарна літературна упродовж другої половини XVII – на початку XVIII ст. Залишаючись державною мовою колись спільного простору Речі Посполитої, у Гетьманщині польська стала не лише лінгвістичним вибором чи відгомном старих часів, але й своєрідним ключем до європейських культурно-освітніх цінностей. Багато українських юнаків здобували вищу освіту в Речі Посполитій саме в латино-польському варіанті. За доби Івана Мазепи вона стала своєрідною офіційною «церемоніальною мовою» в козацькому Гетьманаті. Відтак через мовний бар'єр і недоступність для широкого загалу тодішнього простого посільства засвідчувала певну традиційність, моду та езотеричну обраність лише для провідної верстви й вищої школи на кшталт Києво-Могилянського колегіуму. В останній чверті XVII ст., зрештою, тогочасна «проста» українська могла бути заслабкою, аби витримати тиск «престижної» польської мови.

Панегіричне віншувальне віршування польською, як і латиною, стало певним канонем українського літературного бароко. Майбутній гетьман у вигнанні Пилип Орлик (1672–1742), власне, належав до цієї плеяди, яка зуміла створити оригінальні взірці цієї високої літературної спадщини. За усталеним, але трохи сумнівним датуванням, на початку 1693 р., себто майже за рік до закінчення «Могилянки», талановитий і улюблений спудей професора Стефана Яворського (1658–1722) Пилип Орлик написав у жанрі барокової батальної поезії панегіричного вірша «*Prognostyk szczęśliwy*». Його повна назва в українському перекладі: «Щасливе пророцтво. Триумфальну перемогу над ворогом із гербових знаків вельможного його милості пана Данієля Апостола, хороброго й у шляхетській мужності досвідченого миргородського полковника Війська їх царської пресвітлої величності Запорозького пророкує Росії». Того ж року вірш нібито вийшов друком у Києві з ілюстрацією, виконаною у техніці мідьориту, авторства відомого українського гравера Івана Щирського¹. Очевидно, у датуванні твору могла вкратися помилка, оскільки вірш підписаний автором як «Пилип Орлик Якимович, писар катедральний митропольний». Бо лише після ймовірного закінчення в 1694 р. колегіуму за протекцією того ж таки Стефана Яворського він став катедральним писарем Київської митрополії². Можлива версія чи попереднє обережне припущення про те, що Орлик із, ймовірно, спудейським чи писарським прізвиськом «Якимович» міг паралельно підробляти писарем при митрополичій катедрі у Київській духовній консисторії в останні роки свого навчання на Подолі?

У бібліографічному списку використаних стародруків науково-популярного видання 2006 р. Ростислава Радишевського і Володимира Свербигуза «*Nipromenes Sarmacki*» під 1698 р. позначено, свідомо чи, можливо, через технічну помилку – автоматичну копію з попереднього рядка. У наступній позиції бібліографії так само 1698 р. датовано видання друкарнею Києво-Печерської лаври Орликового панегірика Апостола. Гравюра Івана Щирського з панегіриком на честь миргородського полковника в тексті книжки датується 1693 р.³

Поодинокий примірник гравюри-панегірика зберігається нині у колекційній збірці ординації Красінських Відділу стародруків Національної бібліотеки у Варшаві (польською Biblioteka Narodowa w Warszawie).

Бібліотека ординації графів Красінських гербу «Сліповрон» була заснована генералом Вінцентієм Красінським (1782–1858) у Варшаві 1844 р. як приватна

¹ *Orlik Filip. Prognostyk szczęśliwy*. [Київ, кін. XVII ст.] // Biblioteka Narodowa w Warszawie. Kol. Biblioteki Ordynacji Krasieńskich. Sygn. Sz. 7. Nr G 2156. 1 s.

² Дискусійне різночитання про це див.: *Прокон'юк О., Яременко М.* На початку кар'єри: катедральний писар Пилип Орлик // Пилип Орлик: життя, політика, тексти: [матеріали Міжнар. наук. конф. «Ad Fontes» до 300-ліття Бендерської конституції 1710 р.], (Київ, НАУКМА, 14–16 жовтня 2010 року) / ред.-упоряд. Н. Яковенко. Київ, 2011. С. 49–51.

³ *Радишевський Р., Свербигуз В.* Іван Мазепа в сарматсько-роксоланському вимірі високого бароко. Київ, 2006. С. 521, 463. На сайті польської цифрової бібліотеки *Polona* твір продатовано: [nie przed 1693] / [не раніше 1693] р.: <https://polona.pl/item/prognostyk-szczesliwy,NTU2Njg2OA/0/#info:metadata>

книгозбірня ординації. У 1860 р. до її фондів приєднали цінні збірки знаного польського бібліофіла, колекціонера пам'яток мистецтва й мецената Костянтина Свідзинського (1793–1855). Відтак вона перетворилася в науковий заклад⁴. Під час Другої світової війни була частково знищена. Урятовані її частини, зокрема й ілюстрація-мідьорит Івана Щирського з віршем Пилипа Орлика, зберігаються у спеціальному колекційному відділі манускриптів і старовинних гравюр – Відділі стародруків Національної бібліотеки у Варшаві, розташованому у бароковому Палаці Красінських 1677–1683 рр. – нині Палац Речі Посполитої за адресою: площа Красінських, 3/5. Відбиток на папері розміром 32,3×20,4 см із плямами. Сам папір поживк і постарів з часом, затерті й не прочитуються істотні деталі в окремих строфах вірша.

У бібліотечній картці-паспорті атрибуції гравюри-панегірика, датованого кінцем XVII ст., вказано автора – «Szczyrski Ioannes, imię zakonne Innocenty» / «Щирський Іван, чернече ім'я Інокентій». А в описі зазначено: «Kompozycja alegoryczna. W obłokach Oko Opatrzności oraz Matka Boska i Chrystus zrzucający pioruny na pierzające wojsko tureckie. U dołu, pośrodku militaria, na tle których krzyż maltański z gwiazdami i skrzyżowanymi strzałami. Kompozycje przeplatają napisy cyrylicą, również na wstęgach. Poniżej tekst: «PROGNOSTYK SZCZĘŚLIWY. Tryumfalne nad nieprzyjacielem zwycięstwo... DANIELA APOSTOŁA... полковника Wojsk Ich Carskiej... ROSYJEJ OMINUJĄCY», oraz osiem zwrotek panegiriku zakończonego napisem: «Czego u życzy życliwie prognostykujący o Zwycięstwie... Filip Orlik Jakimowicz pisarz katedralny...» Sygn.[atura] pod krzyżem maltańskim: «I.[oannes] S.[zczyrski]». / «Алегорична композиція. У хмарах Всевидяче Око, а також Богоматір і Христос, який метас блискавки на палаюче турецьке військо. На споді, посередині військові сюжети, на тлі яких мальтійський хрест із зірками й перехрещеними стрілами. Композицію переплітають написи кирилицею, так само й на стрічках. Нижче текст: «ЩАСЛИВЕ ПРОРОЦТВО. Триумфальну перемогу над ворогом... ДАНИЕЛЯ АПОСТОЛА... полковника Війська їх царської... ПРОРОКУЄ РОСІЇ», а також вісім строф панегірика завершуються написом: «Чого і зичить, приязно передбачаючи перемогу... Пилип Орлик Якимович писар катедральний...». Сигн.[атура] (ініціали) під мальтійським хрестом: «I.[ван] Щ.[ирський]»⁵.

Випускник «Могилянки», чернігівець за родоводом Іван Щирський (бл. 1650–1714) належав до культурно-мистецького осередку чернігівського архієпископа Лазаря Барановича, який, до слова, чинив безперервний опір численним спробам підпорядкувати Київську митрополію Московському патріархатові. Майстер Іван досконало володів технікою гравюри на міді та дереві. Малював ікони, офорти й добре знався на видавничій справі. У 1692 р. прийняв чернечий постриг під іменем Інокентій і розбудував під Черніговом Антонієву обитель у Любечі, пізніше відому як Чернігівський Троїцько-Іллінський монастир. Там прослужив Богові ігуменом аж до своєї смерті⁶.

Приводом і сюжетом для цього оригінального вірша стала успішна відсіч козаками 20-тисячного грабіжницького набігу кримських татар на територію Гетьманщини в ході другого етапу (1690–1695 рр.) російсько-турецької війни 1686–1700 рр. У травні 1692 р. кримська орда, перейшовши р. Дніпро під Казикерменом (Кизикермен, нині м. Берислав Херсонської області) і понад р. Інгульцем Чорним шляхом підійшла до Чигирини. Вторгнення неприятельського війська під орудою калги Девлет-Герая, мурзи Батирчі та колишнього військового писаря Мазепи – Петра Іваненка (Петрика)

⁴ *Muszkowski J.* Biblioteka Ordynacji Krasieńskich: 1844–1930. Warszawa, 1930.

⁵ У картці також зазначена бібліографія твору: *Katalog wystawy jubileuszowej.* [Warszawa], 1933. S. 161, poz. 363; *Sztuka iluminacji i grafiki cerkiewnej.* Katalog wystawy. Warszawa, 1996. S. 79–80, poz. 142; *Rastawiecki E.* Słownik rytmowników polskich. Poznan, 1886 – adnotacja atram. po s. 282 / vol. ze zb. Krasieńskich.

⁶ Детальніше про гравера та його творчість див.: *Степовик Д.* Іван Щирський: Поетичний образ в українській бароковій гравюрі. Київ, 1988; *Його ж.* Українська гравюра бароко: майстер Ілля, Олександр Тарасевич, Леонтій Тарасевич, Іван Щирський. Київ, 2013. С. 365–471.

Гравюра Івана Щирського з панегириком Пилипа Орлика «Prognostyk szczęśliwy» («Прогностик щасливий») на честь миргородського полковника Данила Апостола. Київ, [не раніше 1693] р.

розпочалося аж у серпні⁷. Останній утік з Батурина на Запорозжя, підняв повстання, проголосив себе гетьманом Ханської України – земель між Південним Бугом і Дністром і того ж року уклав з Кримом сепаратну угоду⁸. Гетьман Іван Мазепа надіслав на р. Самару в авангарді Миргородський, Прилуцький, Гадяцький і Лубенський полки⁹. Сам з п'ятьма охотницькими й частинами Київського, Чернігівського й Стародубського городових полків підійшов до Полтави й отаборився, очікуючи підходу московського війська білгородського воєводи Бориса Шереметєва і князя Івана Барятинського.

Апостол разом з іншими полковниками, власне, узяв участь у пошуках Петрика, який почав робити наскоки на українські землі разом з татарами. Розділившись на чамбули, одна частина орди заходила хапати ясир. Друга – пішла на слободи, що викликало велике незадоволення місцевого люду. Наприкінці жовтня 1692 р. інший загін кримців, перейшовши Дніпро знову під Казикерменом, вийшов на Чорний шлях і з'явився під Чигирином. Йому назустріч вийшли разом два полки: охотницький Іллі Новицького й Миргородський Данила Апостола. Упродовж десяти днів, 4–14 листопада 1692 р., козаки не лише зупинили ординців, але й змусили їх утікати назад¹⁰. За таких обставин тоді особливо відзначився Миргородський полк під перначем Данила Апостола, який не тільки вдало переслідував ординців, але й зумів наздогнати й відбити ясир та повернути награване майно. Полковник, ймовірно, використав також задніпровські сотні, переважно лівобічного Миргородського полку, які формувалися на «Задніпрських місцях» Правобережжя і межували з Вольностями Війська Запорозького низового.

У січні 1693 р. кримський хан Селім-Герай зібрав для нового набігу ще більше – вже 40-тисячне військо, яке очолив його зять Нуреддин-султан і ханський син Ширин-бей. Оминувши фортеці лівим берегом р. Ворскли, татари вторглися на територію Полтавського полку. Паралельно правим берегом Дніпра сюди рухався аккерманський (білгородський) султан Онита¹¹. Літопис Граб'янки зафіксував: «Року 1693. Взимку ханський син та Петрик з ордами прийшли під Полтаву. Проте, заставши там гетьмана Мазепу й військо напоготові, побоялися і, небагато лиха окіл Полтави накоївши, безуспішно повернулися в свої краї»¹². У питанні відсічі велику надію покладали на недавнього минулорічного звитязця – миргородського полковника Данила Апостола. Загалом він воював з Петриком і татарами три роки й здобув чимало перемог, у тому числі в 1693 р. біля р. Інгула. Нарешті, у 1696 р. разом з гадяцьким полковником Михайлом Бороховичем розбив на р. Ворсклі війська кримського хана й гетьмана Ханської України Петрика. Ці події, очевидно, слугували сюжетом для Орликового панегирика на його честь.

Прогностики в Європі йшли в ногу з розвоєм університетської освіти. З останньої чверті XV ст. стало відоме ім'я Юрія Котермака-Дрогобича (бл. 1450–1494) та його книжка «Прогностична оцінка поточного 1483 року магістра Юрія Дрогобича з Русі, доктора мистецтв і медицини Болонського університету»¹³. У бароковому стилі в своєму творі Пилип Орлик прогнозував, передбачаючи невідворотність козацької перемоги над татарським військом під сюзеренним покровительством османської Високої Порти, на підставі характеристики символічних знаків християнського герба. Варто уточнити, що за усталеним твердженням представники козацько-старшинського роду Апостолів у кінцевому варіанті нібито користувалися різновидом польського

⁷ *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа та його доба / ред. Л. Винар; упоряд. І. Гирич, А. Атаманенко. 3-е вид., доповн. і виправл. Нью-Йорк; Київ; Львів; Острог; Торонто, 2003. С. 188–189.

⁸ *Короткий опис Малоросії (1340–1776) / підгот. до друку, вступ. ст. А. Бовгирі.* Київ, 2012. С. 96.

⁹ *Літопис Самовидця / вид. підгот. Я. І. Дзира.* 2-е випр. стереотип. вид. Київ, 1971. С. 153.

¹⁰ *Заруба В.* Українське козацьке військо в російсько-турецьких війнах останньої чверті XVII століття. Дніпропетровськ, 2003. С. 377.

¹¹ Там само. С. 378–379; *Оглоблин О.* Гетьман Іван Мазепа та його доба. С. 190.

¹² *Літопис гадяцького полковника Григорія Граб'янки / пер. із староукр. Р. Іванченка.* Київ, 1992. С. 163.

¹³ *Ісачевич Я.* Українське книговидання: витоки, розвиток, проблеми. Львів, 2002. С. 78–87.

герба «Юнчик». У його основі – щит: у лазуровому полі, обсіпаному десятьма золотими шестикутними зірками і на краї кавалерським хрестом, щиток, у червоному полі якого срібний двічі перехрещений і внизу роздвоєний хрест¹⁴. Часто-густо закрадаються сумніви з приводу легітимності гербової традиції в Гетьманщині. Нова козацька знать, аби дорівнялась до гонорового статусу річпосполитської шляхти, інколи не лише запозичувала, але й придумувала собі власні герби.

Відбиток восьмикутної печатки миргородського полковника Данила Апостола за 6 червня 1721 р. свідчить, що на ній зображено не зовсім герб «Юнчик», тобто не двічі перехрещений хрест, а двічі перекреслена стріла із роздвоєним кінцем вістрям угору. Над щитом – коронований шолом, з якого виходить озброєна мечем рука, а по краях абрєвіатура: «Д А П В Є Ц П В З М» («Данило Апостол Полковник Войска Єго Царского Пресветлого Величества Запорозкого Миргородский»)¹⁵. Аналогічною є печатка з більш раннього періоду, а саме з 8 листопада 1711 р.¹⁶. Видно, що існує ще один графічний варіант родинного герба у вигляді двічі перекресленої стріли із роздвоєним кінцем та вістрям угору. Він поміщений під портретом гетьмана, зробленим, ймовірно, німецьким гравером Мартіном Бернігеротом (1670–1733) на початку друкованої німецькою мовою 1728 р. біографії Данила Апостола на сторінках ляйпцизького альманаху «Die Europäische Fama»¹⁷. Можливо, усе-таки, це один з різновидів польського герба «Костеша» чи навіть його підвиду – герба «Карницькі»? Із таким зображенням, але не на червоному, а на голубому щиткові фамільний герб, можливо, розроблений самим гетьманом, що вмонтований на більшому дерев'яному фігурному щиті. За його основу послужив орден св. Олександра Невського «За труди і Вітчизну», кавалером якого згідно з імператорським указом Анни Іоанівни від 21 лютого 1731 р. став гетьман. Цей гербовий щит досі висить праворуч на стіні Спасо-Преображенського храму – родинної усипальниці Апостолів у Великих Сорочинцях. Вона була зведена завдяки досконалому таланту лаврського мистця-архітектора Степана Ковніра у бароково-ранньому рококо стилі на кошти гетьмана в 1732–1734 рр. Під цим символом традиційно під час служби Божої за життя стояв і молився гетьман зі своєю родиною і старшиною.

Достеменно не відомо, чи Іван Щирський вникав спеціально в особливості фамільного герба Апостолів. Хоча не можна не зауважити у центрі гравюри кавалерського хреста, трьох зірок та двох перехрещених стріл¹⁸ з елементів одного з перших варіантів герба полковника на вранішній шестикутній зірці з написом «Знаменієм сим побідитиши (Із цим знаменням переможеши)» у хмарах, трохи нижче трикутника Всевидячого Ока. У цій символічній конструкції головну хвалу звитяги полковника Апостола над бусурманським ворогом спільними творчими зусиллями поет і гравер таким чином покладали на допомогу його герба. Мальтійський же великий хрест як основа і центральний, тому й найбільший, знак композиції на його гравюрі став ще одним узагальненим символом незламної зброї, уособленням духовного та тілесного й традиційним оберегом кожного християнина. На цьому

¹⁴ Лукомский В. К., Модзалевский В. Л. Малороссийский гербовник, с рисунками Егора Нарбута. Київ, 1993. [репринт. изд.]. С. 3–4, XL, XLII; Сенютович-Бережний В. Герб гетьмана Данила Апостола // Віра й культура. 1954. Ч. 3. С. 24–25.

¹⁵ Про старшинську печатку полковника див.: Ситий І. Козацька Україна: печатки, герби, знаки та емблеми кінця XVI–XVIII століть. Київ, 2017. С. 565–566, 581. Добре збережена печатка на червоному сургучі міститься наприкінці листа миргородського полковника від 23 липня 1722 р.: Пришляк В. В. Матеріали Архіву зовнішньої політики Російської імперії до історії Гетьманщини часів Данила Апостола // Архіви України. 2013. № 1 (283). С. 150.

¹⁶ Однороженко О. Печатка Данила Апостола // Знак. 1998. Ч. 17 (вересень). С. 3. Дослідник простежує тут подібність цього знаку на печатці до герба «Косцеша». Аналогічне зображення герба полковника див. також: Морозов Д. А. Арабское евангелие Даниила Апостола (К истории первой арабской типографии на Востоке) // Архив русской истории. Москва, 1992. Вып. 2. С. 197.

¹⁷ Die Europäische Fama, welche den gegenwärtigen Stand der vornehmsten Höfe entdecket. Leipzig, 1728. T. 315. S. 214.

¹⁸ Radyszewski R. Polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI do końca XVIII wieku. Cz. I: Monografia. Kraków, 1996. S. 240.

прикладі добре видно, як гербові мотиви загалом домінували в барокових гравюрах-панегіриках Мазепиної доби.

За родоводом Данило Апостол, очевидно, походив зі знатної молдавської боярської родини Катарджі (Catargi)¹⁹. Індигенат – привілей про визнання за шляхтичем-іноземцем шляхетства у Речі Посполитій – його батька Павла – «urodzonego Apostola obywatela ziemi woloskiej», виданий 26 квітня 1727 р. у Варшаві польським королем Августом II Данилові Апостолу, засвідчував їхнє шляхетське походження²⁰. Його батько, Павло Апостол свого часу поступив на службу до Яреми Вишневецького, де став ротмістром, згодом був хомуцьким сотником, гадяцьким, а у 1676–1678 рр. і миргородським полковником²¹.

Гетьман Іван Мазепа, усіляко виправдовуючи свого однодумця Д. Апостола у непростому 1708 р. перед царем, подав йому вичерпну характеристику: «Апостол породы волошской, человек от отца заслуженный в войске, воин добрый, из всех полковников давнейший, старейший, знатный, заслуживший честь и любовь от всех полков»²².

Правда, гетьман у вигнанні Пилип Орлик, який у своєму панегірику замолоду в 1690-х рр. так щиро захоплювався військовою доблестю миргородського полковника, пізніше не вважав свого головного конкурента на гетьманській посаді Данила Апостола законно обраним гетьманом. А лише як посадженого росіянами, взагалі навіть не козаком і не шляхтичем. Відгукувався про нього з принизливим відтінком, обзиваючи «*Moldavus obscurissimo loco natus*» / «молдаванином найнижчого походження»²³.

Натомість, Данило Апостол у 1682–1727 рр., загалом 45 років, обіймав фактично спадковий уряд миргородського полковництва²⁴. Нетривала перерва була лише в 1687 р., коли він був тимчасово звільнений з посади новообраним гетьманом Іваном Мазепою як прибічник попереднього гетьмана Івана Самойловича. Користувався беззастережним авторитетом у всьому Війську Запорозькому та особливо серед тогочасного козацького нобілітету²⁵. Полковницьку династію, до речі, продовжили гетьманські сини, урядуючи в Лубенському та Миргородських полках, відповідно: сeredульший Петро й наймолодший Павло, названий на честь діда²⁶.

Іван Щирський проілюстрував це гравюрою у вигляді алегоричної композиції. У клубчастих хмарах наверху по центрі – Всевидяче Око, по боках – Богородиця й Христос, які метають блискавки на дракона й мусульманське військо, що відступає. Центральною фігурою гравюри батального жанру як своєрідна запорука майбутньої

¹⁹ *Lessa O.-G. Familiile boeresti române. București, 2000. S. 215, 217; Пришляк В.* Листи з України козацького полковника і гетьмана Данила Апостола (1720–1734) // *Epistolografia w dawnej Rzeczypospolitej. T. IV. Stulecia XVI–XIX. Perspektywa historyczna i językowa* [red. Piotr Borek, Marcei Olma]. Kraków, 2013. S. 202–204.

²⁰ Центральний державний історичний архів України, м. Київ (далі – ЦДІАК України). Ф. 51: Генеральна військова канцелярія. Оп. 3. Спр. 17013. Арк. 15–16 зв. Копія; *Свербигуз В.* Гетьманські студії. Київ, 2009. С. 37.

²¹ *Крупницький Б.* Миргородський полковник Павло Апостол (1618–1678) // *Праці Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі. Прага, 1944. Т. 5. С. 42–46.*

²² *Його жс.* Гетьман Данило Апостол і його доба (1727–1734). Авґсбург, 1948. С. 10.

²³ Дослівний переклад: «*Молдаванин, народжений у дуже глухому місці*». Про непрості стосунки Апостола і Орлика детальніше див.: *Пришляк В.* Пилип Орлик і Данило Апостол: однодумці чи неприятели? // Пилип Орлик: життя, політика, тексти. С. 207–215.

²⁴ *Його жс.* Миргородський полковник Данило Апостол до і після Полтави // *Полтавська битва 1709 року в історичній долі України, Росії, Швеції та інших держав: [зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф.].* Полтава; Харків, 2009. С. 299–310.

²⁵ *Пришляк В.* Інститут гетьмана та вища козацька старшина в умовах політичних трансформацій першої половини XVIII ст. // *Український Гетьманат: нариси історії національного державотворення XVII–XVIII ст. У 2 кн. Кн. 1 / ред. кол.: В. Смолій та ін.* Київ, 2018. С. 165.

²⁶ *Його жс.* Миргородський полковник Павло Апостол (1727–1736) // *Україна в Центрально-Східній Європі. Вип. 17: Ювіл. зб. на пошану докт. істор. наук, проф. Валерія Степанкова.* Київ, 2017. С. 205–224

перемоги є мальтійський хрест із трьома зорями на бічних і нижньому раменах та двома перехрещеними поверх нього стрілами в обрамленні різної військової атрибуції: хоругв, гарматних стволів і ядер, діжки з порохом і тулумбасів. На правому нижньому боці відтворено двобій Геркулеса з булавою і стрілами, який уособлює Данила Апостола, з міфічним драконом, увінчаним діадемою-півмісяцем, що символічно маркує мусульманське військо неприятеля:

*Магометанське страховисько вже нахилило свої роги
у вигляді півмісяця, щоб вразити руського Геркулеса в ноги.
Але та²⁷, що сильніша будь-якого озброєного полку,
випустила гербові перунові стріли просто в мерзенну шию²⁷.*

Із правого боку бачимо картину панічної втечі татар і, можливо, яничарів у характерних тюрбанах-чалмах, які збилися в ошаленілий натовп, гублячи щити, зброю, шапки й підминаючи під себе вбитих і поранених. Порослий травою гребінь землі на передньому нижньому плані ніби приземлює сюжет, нагадуючи про плинність життя та довговічність подвигу оборони рідного краю на ратному полі.

Протистояння турецько-татарській агресії стало однією з улюблених тем барокових поетів. У 1475 р. турецька Висока Порта, підкоривши міста Кафу, Мангун, Перекоп, Очаків, примусила Кримський ханат визнати васальну залежність від неї й таким чином встановила своє панування на північних узбережжях Чорного та Азовського морів. Турецький уряд збудував тут ряд фортець, що використовувалися для нападів на українські землі. Наприкінці XV ст., після завоювання Буджака й зведення потужних фортець в Аккермані (Білгороді), Бендерах і Хотині, розпочалися напади турків на Червону Русь (Галичину) та Поділля. Трохи раніше, з 1482 р. від перших походів на Київ та Луцьк із підвладних Кримському ханатові територій, українські землі потерпали від набігів передовсім татарських чамбулів, кінцевою метою яких був найдорожчий «людський товар» – ясир²⁸. Татарські орди (загони) на чолі з беями і мурзами майже щороку грабували, палили, руйнували й спустошували українські міста, містечка й села, гнали в ясир десятки-сотні людей, продаючи їх у рабство на східних ринках. Найбільшим невільничим ринком стала кримська Кафа (нині Феодосія). Чотири найбільші татарські шляхи-сакми: Чорний, Кучманський, Волоський або Покутський (Золотий) і Муравський щороку протоптували ординські коні. Ці спустошливі набіги татарських людоловів, які спиралися на підтримку султанської Туреччини, стали справжньою трагедією для українських земель. Про ці події з XVII ст. збереглася історична пісня:

*Зажурилась Україна, що нігде ся діти:
Витоптала Орда кіньми усі малі діти.
Малих потоптала, старих порубала,
А середній забрала, у полон погнала²⁹.*

Певним віддзеркаленням цих подій стала поезія останньої чверті XVII ст. Чернігівський архієпископ і поет Лазар Баранович у київському виданні 1671 р. «Аполлонової лютні» помістив польською мовою вірш «Татарин плюндрує, як в себе кочує», в якому наголошував:

²⁷ Діва Марія.

²⁷ Український переклад 4 строфи панегірика вперше опубл.: *Степовик Д.* Іван Щирський: Поетичний образ в українській бароковій гравюрі. Київ, 1988. С. 90; *його ж.* Українська гравюра бароко: майстер Ілля, Олександр Тарасевич, Леонтій Тарасевич, Іван Щирський. Київ, 2013. С. 424. У польській історіографії історії ранньомодерної графіки мовою оригіналу цю строфу зачитував і прокоментував проф. Вальдемар Делюга, див.: *Deluga W.* Grafika z kręgu Ławgu Pieczarskiej i Akademii Mohylańskiej XVII i XVIII wieku. Kraków, 2003. S. 86–87, il. 59.

²⁸ *Дашкевич Я.* Ясир з України (XV – перша половина XVII ст.) як історико-демографічна проблема // Україна і Схід / упоряд. Г. Сварник, А. Фелонюк. Львів, 2016. С. 191–200.

²⁹ Украинские народные песни, изданные Михаилом Максимовичем. Ч. I. Кн. II: Песни козацкие былевые. Москва, 1834. С. 108.

*Нехай зірветься татарська тятива,
Що з турком разом на кров нашу хтива,
Нехай роздує татарських бахматих*,
Хай в поле дике почнуть утікати,
Хай більше гостра нас шабля не голить,
Вже болю досить, нехай не неволить!³⁰*

У іншій поезії під промовистою назвою «Турка зіб'ємо при Христовім знаку, вийди поляку, русаку і козаку при власнім сагайдаку», що увійшла до видрукуваної в Чернігові 1680 р. книжки «Відмітка п'яти ран Христових», Лазар Баранович наголошував:

*Монархам християнським згоди тільки треба,
Тоді із турком буде неважка потреба*,
Як християнам турок згуби забажає,
Бича берить у руки, хай його хльостає!
Й Орда, що її турчин научивсь ярмити,
Як золотом купити, стане турка бити...³¹*

Придворний поет ясновельможного гетьмана Івана Мазепи, випускник «Могилянки», поет кола Лазаря Барановича Іван Орновський ще 1688 р. надрукував у Чернігові панегірик своєму ясновельможному патроніві під назвою «Муза Роксоланська»³². 1693 р. в друкарні Києво-Печерської лаври цей «Роського Парнасу і сармацьких муз слуга» пустив у білий світ ще одну віршовану поему «Скарбниця коштовного каміння» на честь небожа-племінника гетьмана – українського шляхтича герба «Сулима», майбутнього ніжинського полковника в 1698–1701 рр. Івана Обидовського (1672–1701)³³. Головна патріотична ідея твору акцентувала на тому, що «шляхетна Вітчизна народжує зацних синів» і «хто робить достойно, той честь здобуває»³⁴.

Іван Мазепа вбачав у своєму небожеві найвірогіднішого спадкоємця-наступника на гетьманство. Тому добре дбав про його освіту. 1689–1693 рр. минули у стінах Київського колегіуму³⁵. У 1695 р. ходив з козаками на Азов, а у 1697 р. – на Казикермен. 30 червня з допомогою підкопу козаки підірвали наріжну вежу, відтак увірвалися у фортецю і розпочали рукопашний бій, який тривав упродовж майже п'яти годин. Наступного 1698 р. в Батурині одружився з донькою багатолітнього генерального писаря Василя Кочубея – Ганною. На честь їхнього шлюбу Пилип Орлик – його ширший друг і однокурсник з могилянської Alma mater, консисторський писар Київської митрополії – спеціально написав шлюбний панегірик «Hippomenes

*Бахматий – татарський кінь.

³⁰ Антологія української поезії: в 6-ти т. Т. 1: Українська дожовтнева поезія. Твори поетів XI–XVIII ст. / упоряд. В. Шевчук. Київ, 1984. С. 175 (переклад В. Кречотня).

³¹ Там само. С. 179 (переклад В. Кречотня).

* Потреба – змагання, бій.

³² *Ornowski Jan*. Muza Roksolańska o tryumfalnej sławie i fortunie z herbowych znaków Jana Mazepy Hetmana woysk JCM Zaporoskich szczęśliwy omen biorąca. Czernihów, 1688. 37 s. Див. також: *Шевчук В.* Чернігівський поет другої половини XVII – поч. XVIII ст. Іван Орновський // Сіверянський літопис. 2007. № 6. С. 53–85. *Його ж.* Про панегірик Івана Орновського «Скарбниця дорогого каміння», присвячений І. Обидовському // Там само. 2008. № 3. С. 75–82.

³³ *Ornowski Jan*. Bogata drogich kamieni speza na wysławienie złotoświatnego pałacu wiekopomnej sławie welmożnego Jmci pana Jana z Obidowa Obidowskiego. Czernihów, 1693.

³⁴ *Орновський І.* Из книги: «Скарбниця дорогого каміння» Чернігів, 1693 року // Марсове поле. Кн. 2: Героїчна поезія на Україні. Друга половина XVII – поч. XIX ст. / упоряд., біогр. довід. та приміт. В. Шевчука. Київ, 1989. С. 142, 143.

³⁵ *Хижняк З. І.* Обидовський Іван Павлович // Києво-Могилянська академія в іменах XVII – XVIII ст.: Енциклопед. вид. Київ, 2001. С. 399.

* Гіппомен сарматський – дослівно «сарматський лев», герой давньогрецької античної міфології, який перетворився у лева; див.: *Полушко Г.* Герб гетьмана Івана Мазепи. Київ, 2015. С. 27.

Sarmacki»*, видрукований 1698 р. в друкарні Києво-Печерської лаври³⁶. Як і у панегіричній поемі Пилипа Орлика на честь звитяги полковника Данила Апостола, там також у тексті є звертання до гербових традицій. Про це, зокрема, свідчить вірш «На гербовий клейнод високого дому їхніх милостей панів Обідовських»³⁷.

Приписом «на гербовий клейнод дому ясновельможних милостей панів МАЗЕП» розпочинається знаменитий панегірик Пилипа Орлика «Алцід російський», видрукований у Вільно 1695 р. Тут гетьман Іван Мазепа родового шляхетського герба «Курч» – улюблений античний герой поета, як і у «Щасливому пророцтві» – Геркулес, який як «вишній Алцід у стигійській Лерні хрестом карка сокрушив багатоголовий гідри»:

*Лавр тріумфальний – скроням твоїм слава.
Тож у стамбульській хай не тріумфує
Він Лерні, фальш де Місяця і жвава
Є Гідра, ХРЕСТ-бо у МАЗЕП гербовий
Зітре карк змію, що велеголовий»³⁸.*

Ідеться про перший Азовський похід 1695 р. – воєнну кампанію царської Московії проти султанської Туреччини, в яких брали безпосередню участь козацькі полки з Гетьманщини, у тому числі й Миргородський на чолі з Апостолом, під булавою гетьмана Мазепа. «И в той потребі полковник миргородський, Данило Апостол (котрий послі и гетманом бил) знатную паче протчіїх показивал храбрость»³⁹ – під 1695 р. записав у своєму літописі Самовидець.

У панегірику «бойового російського Алціда» гетьмана Мазепа, аналогічно до Апостола, Орлик зобразив як найсильнішого античного героя:

*Геркулес булавою громить, вогнем палить
Марсовим, стервина в Аверн крутий валить
В дикій далечині,
Де кров ота пінить
Грубих мусульманців»⁴⁰.*

Певна суголосність цих рядків у «Алціді російському» прочитується в рядках тексту «Гіппомену сармацького». Зокрема, у порівнянні «в юних літах» ніжинського полковника з «новим Ганнібалом», де:

*Ти той перун, власне, Йване,
на бісурман ти насланя,
Знати, Беллона до тебе прихильна,
Бо в Казикерменські шанці
не змогли ввійти поганці,
Де був над військом регімент твій пильний»⁴¹.*

З початком Північної війни Івана Обідовського було призначено наказним гетьманом козацьких військ, що за царським велінням були кинуті під Нарву. В

³⁶ *Orlik Filip*. Hippomenes Sarmacki / *Орлик Пилип*. Гіппомен сармацький // Конституція, маніфести та літературна спадщина: Вибр. твори / упоряд. та примітки М. Трофимука (латинські тексти), В. Шевчука. Київ, 2006. С. 511–612.

³⁷ Там само. С. 512, 560.

³⁸ *Orlik Filip*. Alcides Rossiyski / *Орлик Пилип*. Алцід російський // Конституція, маніфести та літературна спадщина. С. 390, 449, 461. Переклад з польської В. Шевчука, з латині – М. Трофимука. «Російський» тут вживається як «руський /український».

³⁹ Літопис Самовидця. С. 155.

⁴⁰ *Orlik Filip*. Alcides Rossiyski / *Орлик Пилип*. Алцід російський // Конституція, маніфести та літературна спадщина. С. 462.

⁴¹ *Орлик П.* Из книги «Гіппомен сармацький». Київ, 1698 року. Парагон // Марсове поле. Кн. 2: Героїчна поезія на Україні. Друга половина XVII – поч. XIX ст. / упоряд., біогр. довід. та приміт. В. Шевчука. Київ, 1989. С. 174, 176, 177.

одному з військових рейдів проти шведів полковник сильно застудився. За іншими даними, його смертельно поранили. А згодом, 31 січня 1701 р. помер під Псковом і похований у Києво-Печерській лаврі⁴².

Іншим захисникам рідної землі судилася інша доля. Автор панегірика Пилип Орлик після Івана Мазепи став гетьманом у вигнанні, автором Конституції 1710 р. двома мовами: рідною й латиною, аби могла читати решта Європи, і подорожнього діаріуша-щоденника зрозумілою йому з молодих літ польською мовою⁴³. До кінця своїх днів він по різних світах бився мов риба об лід і не здавався, аби сотворити антимосковську коаліцію і таки визволити милу серцю козацьку Вітчизну з-під імперського домінування. Інший, Данило Апостол, у дуже поважному віці вдома на рідних теренах зважився на гетьманську булаву.

Татарські ж набіги потроху вщухли, але не припинялися практично до початку 1740-х рр., допоки в 1731–1736 рр. в останні роки Апостолового гетьманування не розпочали спорудження суцільної та масштабної Української лінії. Нова система фортифікаційних укріплень мала форму суцільного високого земляного валу та широкого й глибокого рову з боку степу з 16 фортецями й 49 редурами, а також слобідських поселень, з мешканців яких комплектувалися фортечні гарнізони. Уздовж південних кордонів Полтавського й Харківського полків загальною довжиною 285 км вона пролягла від притоки Дніпра – р. Орелі, її притоки Берестової й аж до Сіверського Дінця, точніше його допливу – р. Береки, що своїми водами прикривали лінію зі степової сторони. Таким чином укріплена лінія мала перегородити одну з чотирьох найутоптаніших татарських сакм – Муравський шлях, що вів на лівобічну Гетьманщину і Слобожанщину⁴⁴.

Миргородський полковник, а відтак гетьман Данило Апостол, як і всі українські гетьмани, залишив непересічний слід і на культурному полі козацького Гетьманату⁴⁵. Так само, як і серед поетичного барокового доробку яскравого представника «літератури канцеляристів» Пилипа Орлика, безсумнівно, є ціла низка блискучих творів, написаних у різних, напрочуд вишуканих формах⁴⁶. Написаний старопольською мовою, звичною для багатьох представників козацької старшини Гетьманщини доби Івана Мазепи останньої чверті XVII – початку XVIII ст., цей маловідомий твір Пилипа Орлика, нарешті вповні вичитаний, в оригіналі уперше повертається до сучасного читача як переклад-першодрук рідною мовою.

ПУБЛІКАЦІЯ

На гравюрі⁴⁷ роботи Івана Щирського вирази («девізи») слов'янською⁴⁸ мовою:

⁴² *Модзалевський В. Л.* Обидовские // Малороссийский родословник: В 4 т. Киев, 1912. Т. 3: Л–О. С. 695. Вдумливу реконструкцію життєпису І. Обидовського див.: *Павленко С.* Оточення гетьмана Мазепи: соратники та прибічники. Київ, 2004. С. 67–71.

⁴³ *The Diariusz podróży of Pylyp Orlyk (1720–1726) / introd. O. Subtelny // Harvard Library of Early Ukrainian Literature. Texts. Vol. V / Гарвардська бібліотека давнього українського письменства. Корпус текстів. Т. V / передм. О. Субтельний. [Cambridge, Mass.], 1989; The Diariusz podróży of Pylyp Orlyk (1727–1731) / introd. O. Pritcak // Harvard Library of Early Ukrainian Literature / Texts. Vol. V / Гарвардська бібліотека давнього українського письменства. Корпус текстів. Т. VI / передм. О. Прицак. [Cambridge, Mass.], 1988; *Орлик П.* Діарій подорожній по землі Українській Польської держави / пер. Р. Радишевський // Конституція, маніфести та літературна спадщина. С. 209–386.*

⁴⁴ *Пришляк В.* «Коротка передишка часів Апостола»: Гетьманщина у 1727–1734 роках // Україна крізь віки: [зб. наук. праць на пошану акад., проф. Валерія Смолія]. Київ, 2010. С. 587.

⁴⁵ *Його жс.* Культурний простір Гетьманщини доби Данила Апостола // *Studia Ucrainica Varsoviensia*. Nr 3 (2015). Warszawa, 2015. S. 331–346.

⁴⁶ *Трофимук О.* Літературна спадщина гетьмана Пилипа Орлика // Слово і час. 2010. № 10. С. 42–48.

⁴⁷ Про пам'ятки такого роду – алегоричні композиції – дивись праці Вальдемара Делюги, а також: *о. Юрій Мицик, Ольга Циганок.* Дедикація Лаврентія Крщоновича «Кіот срібнокований» // Сіверянський літопис. 2017. № 3. С. 111–119. Див. також розділ про емблематичну поезію в: *Чижевський Дмитро.* Українське літературне бароко. К., 2003. С. 189–225.

⁴⁸ Так називали мову своїх пам'яток автори кола Києво-Могилянської академії XVII–XVIII ст., цією назвою як терміном послуговувалися також деякі авторитетні українські дослідники.

Кто сия есть приникающая аки утро. Пн. 6⁴⁹ (Хто це така, що вона виглядає, немов та досвітня зоря. Піс. 6)⁵⁰
Страшна яко полк она...⁵¹ (Страшна вона, як полк)
И се есте днесь яко звiзды небесные. В:з. 1⁵² (І ось ви сьогодні як зорі небесні)
И узнесете?⁵³ до конца суд мой. **Io?**⁵⁴ (... до кінця суд мій)
Дам ему звiзду утреннюю. Ап. 1?⁵⁵ (І дам я йому зорю досвітню)
Побiждающему дам. Ап. 4?⁵⁶ (Переможцеві... я дам)
Знаменiем сим побiдиши (Із цим знаменням переможеш)⁵⁷
Яко звезда утренняя посреди облаков. Сирах (Як вранішня зірка серед хмар. Сирах)⁵⁸
Тисяца щитов висит на нем и вся стрiлы сильных. Пi. 4. (Тисяча щитів висить на ньому, і всі щити сильних. Піс. 4)⁵⁹
Стопн крiпости от лица вражiя (Стопн захисту від ворога)⁶⁰
Стрiли своя согорящими содiла. Пса: (Він зробить огнистими стріли Свої)⁶¹
Упою стрiли моя кровiю... (Я стріли Свої понапою кров'ю)⁶²
Стрiли моя скончаю в них. Вт: зак (...Зуживу Свої стріли на них)⁶³

PROGNOSTYK SZCZĘŚLIWY

Tryumfalne nad nieprzyjacielem zwycięstwo z herbowych znaków Wielmożnego Jego Miłości Pana DANIELA APOSTOŁA, dzielnego i w rycerskim męstwie doświadczonego pułkownika wojsk Ich Carskiej Prześwietnej Miłości Zaporozskich Mirhorodzkiego, ROSYJEJ OMINUJĄCY⁶⁴

1. Tam, kędy się Empiry żywym światłem palą
 A ognistą Serafin broni wstępu stałą,

⁴⁹ Тут і далі ідентифікація цитат Ольги Циганок. Цифри на гравюрі подаються за кириличною системою числення.

⁵⁰ Пісня над піснями 6:9. Тут і далі Біблія цитується у перекладі Івана Огієнка (Біблія. Старий Заповіт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.my-bible.info/biblio/ukrainskaya-bibliya>)

⁵¹ Надруковано дзеркальним шрифтом. Дмитро Туптало писав про те, що Богородиця веде за собою полки учителів, мучеників і цнотливих. йменував її Стопном Вогнехмарним, а також мечом, як пише про це Дмитро Чижевський. Свята Церква також іменує Пресвяту Діву морем, яке потопило фараона мисленого. Через народження Господа Вона стала для сатани і всієї сили його морем погібелі. Просимо допомоги фахівців у ідентифікації цієї, ймовірно, цитати, а віддак – точного перекладу фрази, яка обігрується також у поетичній частині пам'ятки.

⁵² Повторення Закону 1:10.

⁵³ Тут і далі «?» вказує на сумніви у відчитанні.

⁵⁴ Джерело цитування не встановлено.

⁵⁵ Об'явлення 2:28.

⁵⁶ Об'явлення 3:21.

⁵⁷ Старослов'янська версія латинського виразу «*Hoc signo vinces*». Із твору «Життя царя Костянтина» візантійського історика Є. Памфіла (263–340). У цій праці він повідомляє, що римський імператор Костянтин напередодні битви з Максенцієм побачив на небі хрест, під яким були слова: «Сім знаменням переможеш». І коли Костянтин здобув перемогу в цій битві, то він остаточно повірив у Бога, припинив переслідування християн і зробив християнство державною релігією Риму. Але все вищевикладене не більше ніж християнська легенда. Як вказують багато джерел, Костянтин так і не зрікся традиційного культу римських богів. Алегорично: тільки діючи певним чином, при певній умові, можна домогтися перемоги, успіху.

⁵⁸ Книга Премудрості Ісуса, сина Сирахового 50:6.

⁵⁹ Пісня над піснями 4:4. Переклад Івана Огієнка: Тисяча щитів повішена в ній, усе щити лицарів! У версії, як на гравюрі (...стріли сильних), на цей вислів натрапляємо у творах Дмитра Туптала.

⁶⁰ На цей вислів також натрапляємо у творах Дмитра Туптала.

⁶¹ Книга Псалмів 7:14.

⁶² Повторення Закону 32:42. Переклад Івана Огієнка.

⁶³ Повторення Закону 32:23.

⁶⁴ Підготовка польського тексту на засадах транскрипції Радослава Греськов'яка.

Patrz, APOSTOŁA w jakim są gwiazdy walorze,
Tuż przy Boskim zarzą się niezmierzchłym splendorze.

2.

Czy mogą przytepić gwiazd herbowych promienie
Zawisne Awernu w kłęb wiążące się cienie,
Kiedy ta, która w munsztuk Awern uchełznała,
W Empirze twoją gwiazdą głowę przyodziła?

3.

Danijel, co sąd Boży w swym nosi imieniu,
Kiedy w niebie ma głowę w gwiazdzistym odzieniu,
Pewnie, że bisurmanin łuną uwieńczony
Sądem Bożym w swej dumie będzie poskromiony.

4.

Mahmetańskie straszdyło, nachyl już swe rogi
Miesięczne pod roskiego Herkulesa nogi,
Kiedy ta, która straszna jak półk uzbrojony,
Herbowych strzał piorunem zetrze kark mierzony.

5.

Nie siej żelaznych śmierci na polu Gradywa,
Bisurmanie, byś zebrał z nich laurowe żniwa.
Nie drzymią z Morfeuszem APOSTOŁÓW strzały,
Grzmi w ręku Danijela grot ich niestępały.

6.

Nie sam Konstantyn, przez Krzyż zjawiony na niebie,
W Maksentego krwi płocze miecz mściwy w potrzebie,
Taż i Apostołowi gdy w herbie obrona,
Będzie laurowym bluszczem głowa umajona.

7.

Niech mieczem Taurykańczyk łakomy nie trwoży
Rosyjej, niech się wzajem z swą ...ną⁶⁵ nie sroży.
Pęknieś dumą rozdęty, srogi bisurmanie,
Gdy zasług niezwalczony krzyż herbowy stanie.

8.

Gdy wszystek pałasz Marsem, a mężne tve cnoty
Aż w same Arkturowe pną się kołowroty,
Niechaj tam, gdzie Stambulski swe zwy... ..awi⁶⁶
Dywan, twój się miecz we krwi bisurmańskiej pławi.

Czego życzy życzliwie prognostykujący o zwycięstwie Wielmożności
Waszej Panu i Dobrodziejowi swemu, najniższy [sługa]
Filip Orlik Jakimowicz, pisarz katedralny metropolitalny

Відчитання і підготовка старопольського тексту *проф. Радослава
Гжеськов'яка*

ПЕРЕКЛАД
ЩАСЛИВЕ ПРОРОЦТВО⁶⁷.

Триумфальну перемогу над ворогом із гербових знаків вельможного його милості
пана ДАНИЄЛЯ АПОСТОЛА, хороброго і у шляхетській мужності досвідченого
миргородського полковника Війська їх царської пресвітлої величності Запорозького
ПРОРОКУЄ РОСІЇ⁶⁸

⁶⁵ Із-за мініатюрності композиції (32,3 × 20,1 см) та пошкоджень текст відчитати і перекласти не вдалося. Такі місця позначені ... і [...].

⁶⁶ Тут, можливо, *wystawi*.

⁶⁷ Пророцтво (прогностик) можна розглядати як жанровий різновид панегіричної поезії, коріння якого сягає астрологічних прогнозів (див. прогностики Юрія Дрогобича).

1.
В місці, де Емпіреї⁶⁹ ясним сьйвом світять
Й Серафим⁷⁰ вогнем-сталлю не дає вступити,
Тут при Божому блиску, який не згасає,
Глянь, АПОСТОЛА зорі⁷¹, всі їх почитають⁷².
2.
Чи затемнити можуть з герба зір проміння
Ті зависні з Аверну⁷³ в клуби збиті тіні?
Коли голову та, що Аверн загнузда,ла,
В Емпіреї твоею зорею убрала⁷⁴.
3.
Данієль⁷⁵, що суд Божий носить у найменні,
Коли голову має з зорею на небі⁷⁶,
Бусурману, якого місяць прикрашає⁷⁷,
Божим судом напевно пиху позбиває.
4.
Магомета почваро, свої місяць-роги
Нахили під Геракла російського ноги,
Коли та, мов полк дужа, що оружжя має,
Стріл гербових вогнями карк бридкий зламає.
5.
Не сій смертей залізних на полі Градива⁷⁸,
Бусурмане, щоб зняти з них лаврове⁷⁹ жниво,
Бо АПОСТОЛІВ стріли не сплять із Морфеєм,
Гримить вістря їх гостре в руці Данієля.

---

⁶⁸ Віршовий переклад із старопольської та примітки Ольги Циганок за участі Радислава Греськов'яка. Форма запису, вживана в українських перекладах Валерія Шевчука, полегшує читання віршовим розміром оригіналу (13-складовий силабічний вірш із цезурою після 7-го складу і каденцією (римою) на 6-ому складі). У складніших місцях, де дотримання віршового розміру змушувало дещо відхилитися від оригіналу, у примітках подається дослівний переклад.

⁶⁹ Емпіреї у старогрецькій міфології – найвища частина неба, наповнена вогнем і світлом, де жили боги. У середньовічній християнській філософії були символом потойбічного світу. У «Божественної комедії» Аліг'єрі Данте емпірей – нескінченна область, населена душами блаженних, які споглядають Бога.

⁷⁰ Серафим – у християнській традиції найвищий ангельський чин, найбільш наближений до Бога.

⁷¹ Апостоли користувалися відміною польського герба «Юньчик», який являв собою щит, на червоному тлі якого був зображений подвійний срібний хрест, розщеплений знизу, що утворювало щось подібне до якоря. Над шоломом у шляхетській короні клейнод у вигляді п'яти страусиних пір'їн. Власний герб Данила Апостола мав щит, на синьому тлі якого були розташовані золоті зірки й кавалерський хрест, а у середині – щиток з гербом «Юньчик».

⁷² Дослівний переклад: Там (у місці), де Емпіреї палають ясним світлом і Серафим загороджує дорогу (не дає увійти) вогнистою сталлю (залізом, у смислі: мечем), дивись (поглянь), які (у смислі: як дуже) шановані (або: яке велике мають значення) зірки АПОСТОЛА, що палають там само біля незгасимого блиску Божого.

⁷³ Аверн (Аверно) – озеро та печера, що знаходиться поряд з ним, вважалися одним із входів у царство мертвих.

⁷⁴ Дослівний переклад: Чи заздрісна п'тьма Аверну, яка клубиться (навколо?), може притемнити проміння гербових зірок, якщо (коли) та (ймовірно, Мати Божа), яка приборкала Аверн, в Емпірейському небі оздобила свою голову твоею зіркою? Тут алюзія до символічного персонажа «Одкровення Івана Богослова» – Жінки, оповитої сонцем, під ногами якої місяць, а на голові – вінець із дванадцяти зірок.

⁷⁵ Ім'я Данієль означає «судив мене Бог», «Бог – мій суддя».

⁷⁶ Тобто має голову, убрану в зірки (прикрашену зірками).

⁷⁷ Дослівно: якого голова прикрашена блиском (тут ще немає мови про (пів)місяць, лише в наступній строфі).

⁷⁸ Градив – «крокуючий» у бій, епітет Марса.

⁷⁹ Йдеться про лавровий вінок як символ перемоги, тріумфу тощо.

6.
 Не сам Константин миє меч, що в бою мститься,
 У Максенція крові – хрест в небі явився.
 Як в гербі такий захист і Апостол має,
 Його голову також лавром увінчають ⁸⁰.

7.
 Хай тавриканець ⁸¹ ласий мечем не турбує
 Росії, один з одним хай [...] не лютує.
 Ти від гордині луснеш, лютий бусурмане,
 Як заслуг непоборний хрест на гербі стане.

8.
 Ти весь палаєш Марсом, і мужні чесноти
 Пнуться в самі північні ⁸² аж коловороти,
 Нехай там, де Стамбульська свої [...] ⁸³ Висока Порта,
 Хай твій меч аж розплавить та кров бусурманська.

Чого зичить Пану і Добродію своєму, приязно передбачаючи
 перемогу Вашої Вельможності, найнижчий [слуга]
 Пилип Орлик Якимович ⁸⁴, писар катедральний метропольний

Переклад із старопольської, коментар і примітки
проф. Ольги Циганок

References

1. Antologija ukrajinskoj poeziji: v 6 t. (Vol. 1). (1984). V. Shevchuk (Ed.). Kyiv, Ukraine: Dnipro. [in Ukrainian].
2. *Chyzhevskyi, D.* (2003). *Ukrainske literaturne baroko: Vybrani pratsi z davnoi literatury*. Kyiv, Ukraine: Oberehy. [in Ukrainian].
3. *Dashkevych, Ya.* (2012). *Jasyr z Ukrainy (XV– persha polovyna XVII st.) jak istoriko-demografichna problema. Ukraina i Schid*, 191–200. [in Ukrainian].
4. *Deluga, W.* (2003). *Grafika z kręgu Ławry Pieczarskiej i Akademii Mohylańskiej XVII i XVIII wieku*. Kraków: Collegium Columbinum. [in Polish].
5. *Die Europäische Fama, welche den gegenwärtigen Stand der vornehmsten Höfe entdeckt* (1728). (Vol. 315), 217–230. Leipzig. [in German].
6. *Isaievych, Ya.* (2002). *Ukrainske knyhovydannia: vytoky, rozvytok, problemy*. Lviv, Ukraine. [in Ukrainian].
7. *Katalog wystawy jubileuszowej*. (1933). [Warszawa]. [in Polish].
8. *Korotkyj opys Malorosiji (1340–1776)*. (2012). A. Bovgyria (Ed.). Kyiv, Ukraine: Stylos. [in Ukrainian].
9. *Krupnytskyi B.* (1948). *Hetman Danylo Apostol i yoho doba (1727 – 1734)*. Avgsburg. [in Ukrainian].
10. *Krupnytskyi, B.* (1944). *Myrhorodskyi polkovnyk Pavlo Apostol (1618–1678). Pratsi Ukrainskoho Istorychno-Filologichnoho Tovarystva v Prazi*, (Vol. 5), 42–46. Praha. [in Ukrainian].

⁸⁰ Зміст цієї строфи такий: Не сам Константин, а завдяки хресту, який з'явився на небі (небосхилі), полоще у крові Максентія меч, мстивий у бою. Якщо у Апостола в гербі така сама охорона, його голову прикрасить лавровий вінок. Див. примітку 57.

⁸¹ Таврія — історична назва Кримського півострова, тавриканець (таврієць) – татарин. На форму *таурукаїєць* натрапляємо у поезії Івана Орновського.

⁸² Арктос (Арктус) – сузір'я Ведмедиці, північ, країни (народи) півночі.

⁸³ Оскільки в цьому місці текст оригіналу не відчитується, віршовий переклад рядка не зроблено.

⁸⁴ Вважається, що батька Пилипа Орлика звали Степан. За православним календарем Степан і Яків святкують день ангела в один день.

11. *Khyzhniak, Z. I.* (2001). Obydovskyi Ivan Pavlovych. *Kyievo-Mohylianska akademiia v imenakh XVII – XVIII st.*: Entsykloped. vyd., 399. Kyiv, Ukraine: KM Akademia. [in Ukrainian].
12. *Lecca, O.-G.* (2000). Familiile boerești române. București. [in Romanian].
13. Litopys hadiatskoho polkovnyka Hryhoriia Hrabianky (1992). R. Ivanchenko (Tr.). Kyiv, Ukraine: Znannia. [in Ukrainian].
14. Litopys Samovydtisia. (1971). Ya. I. Dzyra. (Ed.). Kyiv, Ukraine: Naukova dumka. [in Ukrainian].
15. *Lukomskiy V. K., Modzalevskiy V. L.* (1993). [reprint]. Malorossyiskiy herbovnyk, s rysunkamy Ehora Narbuta. Kyiv, Ukraine: Lybid. [in Russian].
16. Marsove pole. (B. 2) Heroichna poeziiia na Ukraini. Druha polovyna XVII – poch. XIX st. (1989). V. Shevchuk (Ed.). Kyiv, Ukraine: Molod. [in Ukrainian].
17. *Modzalevskiy V. L.* (1912). Obydovskie. *Malorossyiskiy rodoslonyk*: v 4 t. (Vol. 3): L–O, 695–696. Kiev. [in Russian].
18. *Morozov, D. A.* (1992). Arabskoe evanhelje Danyyla Apostola (K istorii pervoi arabskoi typohrafii na Vostoke). *Arkhiv russkoi istorii*, (Vol. 2), 193–203. Moskva, 1992. [in Russian].
19. *Muszkowski, J.* (1930). Biblioteka Ordynacji Krasieńskich: 1844–1930. Warszawa. [in Polish].
20. *Mytsyk, Yu., o, Tsyhanok, O.* (2017). Dedykatsiia Lavrentiia Krshchonovycha «Kiot sribnokovanyi». *Siverianskyi litopys*. Nr. 3, 111–119. Chernihiv, Ukraine. [in Ukrainian].
21. *Odnorozhenko, O.* (1998). Pechatka Danyla Apostola. *Znak*. 1998. Nr. 17, 3. [in Ukrainian].
22. *Ohloblyn, O.* (2003). Hetman Ivan Mazepa ta yoho doba. L. Vynar (Ed.). I. Hyrych, A. Atamanenko (Comp.). 3-e vyd., dopovn. i vypravl. New York; Kyiv; Lviv; Ostroh; Toronto: UIT. [in Ukrainian].
23. *Orlik, Filip.* (nie przed 1693). Prognostyk szczęśliwy. Biblioteka Narodowa w Warszawie. Kol. Biblioteki Ordynacji Krasieńskich. Sygn. Sz. 7. Nr G 2156. 1 s. [in Polish].
24. *Orlyk, Pylyp.* (2006). Konstytutsiia, manifesty ta literaturna spadshchyna: Vybr. tvory M. Trofymuk (latynski teksty) (Ed., Tr.), V. Shevchuk (Ed., Tr.). Kyiv, Ukraine: MAUP. [in Latin, Polish and Ukrainian].
25. *Ornowski, Jan.* (1693). Bogata drogich kamieni speza na wystawienie złotoświatnego pałacu wiekopomnej sławie welmoźnego Jmci pana Jana z Obidowa Obidowskiego. Czernihów. [in Polish].
26. *Pavlenko, S.* (2004). Otochennia hetmana Mazepy: soratnyky ta prybichnyky. Kyiv, Ukraine: KM Akademia. [in Ukrainian].
27. *Poliushko, H.* (2015). Herb hetmana Ivana Mazepy. Kyiv, Ukraine: ADEF Ukraina. [in Ukrainian].
28. *Prokopiuk, O., Yaremenko, M.* (2011). Na pochatku kariery: katedralnyi pysar Pylyp Orlyk. *Pylyp Orlyk: zhyttia, polityka, teksty*: materialy Mizhnar. nauk. konf. «Ad Fontes» do 300-littia Benderskoi konstytutsii 1710 r., (Kyiv, NaUKMA, 14–16 zhovtnia 2010 roku), 41–60. N. Yakovenko (Ed.). Kyiv, Ukraina: Pulsary. [in Ukrainian].
29. *Pryshliak, V.* (2018). Instytut hetmana ta vyshcha kozatska starshyna v umovakh politychnykh transformatsii pershoi polovyny XVIII st. *Ukrainskyi Hetmanat: narysy istorii natsionalnoho derzhavotvorennia XVII–XVIII st.*, 161–235. U 2 kn. (Vol. 1.). V. Smolii (Ed.). Kyiv, Ukraina. [in Ukrainian].
30. *Pryshliak, V.* (2015). Kulturnyi prostir Hetmanshchyny doby Danyla Apostola. *Studia Ucrainica Varsoviensia*. Nr 3 (2015), 331–346. Warszawa: Wydawnictwo Uniwersytetu Warszawskiego. Polska. [in Ukrainian].
31. *Pryshliak, V.* (2013). Lysty z Ukrainy kozackoho polkovnyka i hetmana Danyla Apostola (1720–1734). *Epistolografia w dawnej Rzeczypospolitej*. (Vol. IV). Stulecia XVI – XIX. Perspektywa historyczna i językowa, 197–224. P. Borek, M. Olma (Ed.). Kraków: Collegium Columbinum. (Biblioteka Tradycji, nr CXXXII). [in Ukrainian].
32. *Pryshliak, V. V.* (2013). Materialy Arkhivu zovnishnoi polityky Rosiiskoi imperii do istorii Hetmanshchyny chasiv Danyla Apostola. *Arkhivy Ukrainy*. Nr 1 (283), 146–161. Kyiv, Ukraina. [in Ukrainian].

33. Pryshliak, V. (2009). Myrhorodskiy polkovnyk Danylo Apostol do i pislia Poltavy. *Poltavska bytva 1709 roku v istorychnii doli Ukrainy, Rosii, Shvetsii ta inshykh derzhav: zb. materialiv Mizhnar. nauk.-prakt. konf.*, 299–310. Poltava; Kharkiv. [in Ukrainian].
34. Pryshliak, V. (2017). Myrhorodskiy polkovnyk Pavlo Apostol (1727–1736). *Ukraina v Tsentralno-Skhidnii Evropi*. (Vol. 17), 205–224: Yuvil. zb. na poshanu dokt. istor. nauk, prof. Valeriia Stepankova. Kyiv, Ukraina. [in Ukrainian].
35. Pryshliak, V. (2011). Pylyp Orlyk i Danylo Apostol: odnodumtsi chy nepriyateli? *Pylyp Orlyk: zhyttia, polityka, teksty. materialy Mizhnar. nauk. konf. «Ad Fontes» do 300-littia Benderskoi konstytutsii 1710 r.*, (Kyiv, NaUKMA, 14–16 zhovtnia 2010 roku), 207–215. N. Yakovenko (Ed.). Kyiv, Ukraina: Pulsary. [in Ukrainian].
36. Radyszewski, R. (1996). *Polskojęzyczna poezja ukraińska od końca XVI do końca XVIII wieku. Cz. I: Monografia*. Kraków. [in Polish].
37. Radyshevskiy, R., Sverbyhuz, V. (2006). Ivan Mazepa v sarmatsko-roksolanskomu vymiri vysokoho baroko. Kyiv, Ukraina: Vyd. centr «Prosvita». [in Ukrainian].
38. Rastawiecki, E. (1886). *Słownik rytowników polskich*. Poznan. [in Polish].
39. Seniutovych-Berezhnyi, V. (1954). Herb hetmana Danyla Apostola // *Vira i kultura*, Nr. 3, 24–25. Ottawa, Canada. [in Ukrainian].
40. Shevchuk, V. (2007). Chernihivskiy poet druhoi polovyny XVII – poch. XVIII st. Ivan Ornovskiy. *Siverianskyi litopys*. Nr. 6, 53–85. Chernihiv, Ukraine. [in Ukrainian].
41. Shevchuk, V. (2008). Pro panehiryk Ivana Ornovskoho «Skarbnytsia dorohoho kaminnia», prysviachenyi I. Obidovskomu. *Siverianskyi litopys*. Nr. 3, 75–82. Chernihiv, Ukraine. [in Ukrainian].
42. Sverbyhuz, V. (2009). *Hetmanski studii*. Kyiv, Ukraina: Stylos. [in Ukrainian].
43. Stepovyk, D. (1988). Ivan Shchyrskiy: Poetychnyi obraz v ukrainskii barokkovi hraviuri. Kyiv, Ukraina: Mystectvo. [in Ukrainian].
44. Stepovyk, D. (2013). *Ukrainska hraviura baroko: maister Illia, Oleksandr Tarasevych, Leontii Tarasevych, Ivan Shchyrskiy*. Kyiv, Ukraina: Klio. [in Ukrainian].
45. Sytyi, I. (2017). *Kozatska Ukraina: pechatky, herby, znaky ta emblemy kintsia XVI–XVIII stolit*. Kyiv, Ukraina: Tempora. [in Ukrainian].
46. *Sztuka iluminacji i grafiki cerkiewnej. Katalog wystawy (1996)*. Warszawa. [in Polish].
47. *The Diariusz podróży of Pylyp Orlyk (1720–1726) (1989)*. O. Subtelny. (Introd.). *Harvard Library of Early Ukrainian Literature. Texts*. (Vol. V). Cambridge, Mass., USA. [in English; in Polish].
48. *The Diariusz podróży of Pylyp Orlyk (1727–1731) (1988)*. O. Priteak. (Introd.). *Harvard Library of Early Ukrainian Literature. Texts*. (Vol. VI). Cambridge, Mass., USA. [in English; in Polish].
49. Trofymuk, O. (2010). *Literaturna spadshchyna hetmana Pylypa Orlyka*. *Slovo i chas*. Nr. 10, 42–48. Kyiv, Ukraina. [in Ukrainian].
50. TsDIAK Ukrainy (Tsentralnyi derzhavnyi istorychnyi arkhiv Ukrainy, m. Kyiv). F. 51. Op. 3. Spr. 17013. P. 15–16.
51. *Ukrainskije narodnyje pesni, izdannyye Michailom Maksimovichem (1834)*. Vol. I. B. II: *Pesni kozatskije bylievyje*. Moskva. [in Russian].
52. Zaruba, V. (2003). *Ukrainske kozatske viisko v rosiisko-turetskykh viinakh ostannoi chverti XVII stolittia*. Dnipropetrovsk, Ukraina: Lira LTD. [in Ukrainian].

Прийшляк Володимир Васильович – кандидат історичних наук, доцент кафедри нової та новітньої історії України Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки (Луцьк, Україна), e-mail: pryshliakv@ukr.net

Іжеськов'як Радослав (*Radosław Marcin Grzeskowiak*) – доктор габілітований, професор Інституту польської філології Гданського університету (Польща), історик старопольської барокової літератури (Гданськ, Польща), e-mail: radoslaw.grzeskowiak@ug.edu.pl

Циганок Ольга Михайлівна – доктор філологічних наук, професор кафедри іноземної філології та перекладу Київського національного торговельно-економічного університету, перекладачка з латини, польської та німецької мов (Київ, Україна), e-mail: olga.tsyganok@gmail.com

Information about authors:

Volodymyr Pryshliak – Candidate of Historical Sciences, Docent at Early Modern and Contemporary History of Ukraine Department, Lesia Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine), e-mail: pryshliakv@ukr.net

Radoslaw Gres'kowiak – Doctor of Philology (Dr. Hab. in Philology), Professor of Polish philology Institute of University of Gdansk, historian of Old Polish baroque literature (Gdansk, Poland), e-mail: radoslaw.grzeskowiak@ug.edu.pl

Olha Tsyhanok – Doctor of Philology (Philological Sciences), Professor at Foreign Philology and Translation Department, Kyiv National University of Trade and Economics, the Latin, Polish and German translator (Kyiv, Ukraine), e-mail: olga.tsyhanok@gmail.com

«Shchaslyve prorotstvo» («Happy prediction») or «Prohnostryk shchaslyvyi» («Happy prognostic»): Pylyp Orlyk's panegyric devoted to Myrhorod Colonel Danylo Apostol

The article presents the foreword and the first publication of the original panegyric text in Polish language. The first translation into Ukrainian language with notes and comments to the unknown panegyric written by Pylyp Orlyk at 1690's were completed. The panegyric was dedicated to the glorification of the Myrhorod colonel Danylo Apostol's victory over the Crimean Tatar army in 1692, when the Myrhorod Regiment of the Hetmanate repelled a large yasir and returned to the looted property. In the elegant allegorical form, the panegyric predicted the inevitability of the Cossack victory in the following year of 1693 thanks to God's patronage, the coat of arms and the military talent of an experienced Colonel. In poetic panegyric form, Pylyp Orlyk not only paid tribute to the coat of arms' tradition, but also synthesized the symbols of various eras within the aesthetics of Baroque culture. The comparison of this poem with his other works, as well as polonomic poetry by Lazar Baranovych and Ivan Ornovsky, allows us to place accents and try to depict a wider background of Baroque battle poetry. Historical reconstruction of the context of the preceding events that took place during and after this military campaign allows us to conclude that the heroization and even sacralization of the specific historical figures of the Cossack Hetmanate took place in the panegyric works usual for this period that implemented the style of Greek antique mythology.

The single original of the poem with the imprint of Ivan Shchyrsky is currently kept in the Krasinsky collection in Old Prints department of the National Library of Poland in Warsaw. The literary analysis of the text, which is hard to read in some parts, makes it possible to substantially expand and supplement the data to the prosopographical portrait of the Cossack Staff officers (starshyna) and the intellectual creative elite of the Hetmanate. It helps to trace the characteristic features of the development of an allegorical poetic image in Ukrainian heroic poetry and engraving of the Mazepa Baroque times.

Key words: Pylyp Orlyk, Ivan Shchyrsky, Danylo Apostol, Colonel, Zaporozhian Host, Cossack Hetmanate, Crimean Tatars, Yasir, heroic poetry, allegory, engraving panegyric, Baroque.

Дата подання: 25 січня 2019 р.